

Allochtonen? Don't Panic:

Etnische discriminatie onder leerlingen in de regio Utrecht

Maria Glybowskaja, Emily Miles, Kati Wolfänger

Inleiding

Discussies in de Nederlandse pers, in de docentenkamer en tussen leerlingen over zogenaamde allochtone leerlingen en de problemen die met hen worden geassocieerd, komen vaak voor. Dit laat zien dat discriminatie een gevoelig onderwerp in de Nederlandse maatschappij en op Nederlandse scholen is. Desondanks wordt er weinig aandacht besteed aan hoe discriminatie wordt ervaren door leerlingen.

Als docenten van buitenlandse afkomst, hebben wij gemerkt dat discriminatie, en het gevoel dat er gediscrimineerd wordt, een rol speelt in het leven van onze leerlingen. Misschien omdat wij als docenten van buitenlandsafkomst andere stereotypen hanteren dan de gemiddelde Nederlander, vallen sommige vormen van discriminatie in Nederland ons meer op. Om die reden maken wij ons soms zorgen over de maatschappij waarvan onze leerlingen deel uitmaken.

Het doel van dit artikel is om de discriminatie ervaringen van leerlingen op een aantal Nederlandse scholen te beschrijven. Dit doen wij aan de hand van een centrale onderzoeksvraag: Hoe ervaren leerlingen op scholen in het gebied van Utrecht en van verschillende fasen van het onderwijssysteem en afkomsten etnische discriminatie onderling? Om ons onderzoek uit te voeren, hebben wij bewust voor drie scholen gekozen die niet bekend zijn voor problemen met discriminatie met de hypothese dat discriminatie ook op deze scholen een rol speelt. De deelvragen die wij hebben gebruikt om onze centrale vraag specifieker te maken, zijn te vinden in sectie drie van het artikel.

Om etnische discriminatie beter te kunnen begrijpen, willen wij in het eerste deel kort op de geschiedenis van de migratie en vreemdelingenwetgeving in Nederland ingaan. Aansluitend geven wij uitleg over het begrip discriminatie en daarover doen wij verslag hoe uit onderzoek blijkt dat autochtone en allochtone leerlingen discriminatie ervaren. In het tweede deel beschrijven wij onze onderzoeksmethode. Het derde deel bevat een uitleg van onze resultaten en een interpretatie daarvan. Aan het eind blikken we terug op de centrale vraag van ons onderzoek. Daarna geven we aan wat er verder aan onderzoek kan worden gedaan en wat de gevolgen zijn van dit onderzoek voor de onderwijspraktijk.

1 Theoretische achtergrond

Zoals beschreven in de inleiding, gaat ons onderzoek over etnische discriminatie. Dit hebben wij gedefinieerd als de negatieve beoordeling en behandeling van iemand of een groep op grond van niet ter zake doende kenmerken als huidskleur, land van herkomst, godsdienst of accent. Om die reden is het belangrijk om bij de theoretische achtergrond van onze artikel ook achtergrondinformatie weer te geven over

migratie in Nederland en discriminatiebestrijding, voordat we inzoomen op hoe etnische discriminatie wordt ervaren binnen het onderwijs.

1.1 Migratie in Nederland 1945-heden

Het aantal migranten in Nederland liep in de tweede helft van de 20ste eeuw enorm op. Een zeer welvaarend Nederland trok veel migranten aan. Vooral Duitsers kwamen Nederland binnen, maar na 1960 maakten zij alleen maar nog een deel uit van de grote groep vreemdelingen. Dekolonisatie leidde tot een migrantenstroom uit de voormalige Nederlandse koloniën. Het economisch groeiende Nederland trok ook veel arbeidsmigrantten aan: eerst uit Europese landen (zoals Spanje en Italië) daarna van buiten Europa (zoals Marokko). Politieke vluchtelingen kwamen ook uit veel delen van de wereld, vooral uit landen in Afrika en het Midden-Oosten, maar ook uit het voormalige Joegoslavië. De ontwikkeling en uitbreiding van de Europese Unie leden ook tot de komst van inwoners van andere lidstaten.

In de tweede helft van de 20ste eeuw wilde de overheid bepalen wie Nederland binnenkwam. In verband daarmee breidden de vreemdelingenwetgeving en het asielbeleid zich sterk uit. Hiermee wordt bedoeld dat het asielbeleid in de loop van de jaren strenger is geworden¹.

Alle migratie in Nederland heeft geleid tot een multiculturele maatschappij. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (2010) telt Nederland in 2010 3,4 miljoen (20,3%) allochtonen, waarvan 1,5 miljoen (9,1%) westerse allochtonen zijn. Er zijn 1,9 miljoen (11,2%) niet-westerse allochtonen. De grootste groepen niet-westerse allochtonen zijn Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. Volgens het CBS zal de allochtone bevolking de komende decennia sterk groeien. Er wordt verwacht dat er in 2050 5,3 miljoen (30%) allochtonen in Nederland zullen wonen, waarvan westerse allochtonen 13% van de bevolking zullen uitmaken en niet-westerse allochtonen 17% van de bevolking zullen uitmaken.

1.2 Discriminatie en discriminatiebestrijding

Artikel 1 van de Nederlandse Grondwet (1983) biedt een belangrijk uitgangspunt voor de bestrijding van discriminatie. Het artikel verwoordt het gelijkheidsbeginsel en het verbod op discriminatie. De tekst van het artikel luidt als volgt: “Art 1. Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan”.

In Nederland zijn vele instellingen en organisaties met discriminatiebestrijding bezig. Artikel 1 en de antidiscriminatiebureaus (ADB's) spelen op dit gebied een belangrijke rol. De ADB's behandelen en registreren klachten en meldingen, organiseren projecten, en geven voorlichting over discriminatie. Artikel 1 richt zich op alle discriminatiegronden.

RADAR², een onderzoeksinstituting, volgt de ontwikkelingen van discriminatie per werkgebied. Volgens RADAR is 'herkomst' veruit de meest voorkomende discriminatiegrond gevolgd door godsdienst³. Am-

¹ Er zijn veel bronnen te vinden over migratie in Nederland, bijvoorbeeld <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/>.

nesty International (2007) vindt dat in alle Nederlandse gemeenten kansen blijven liggen om discriminatie effectiever te voorkomen en bestrijden.

1.3 Discriminatie-ervaring in het onderwijs

Verskillende onderzoeken over discriminatie zijn in het onderwijs uitgevoerd⁴. Wij hebben gekozen om naar onderzoeken in verschillende steden en onderwijssystemen in Nederland te kijken om een goed overzicht te kunnen geven.

Uit het onderzoek van Het Bureau Discriminatiezaken Den Haag (2004) naar discriminatie onder Haagse jongeren, kunnen de volgende conclusies worden getrokken. Ruim tweederde van de Haagse jongeren geeft aan regelmatig met discriminatie geconfronteerd te worden en dan voornamelijk met discriminatie op grond van afkomst. Dit geldt voor allochtone én autochtone jongeren, hoewel voor de laatste groep in mindere mate. De meeste Haagse jongeren weten wat discriminatie inhoudt, al lijken zij het begrip soms ruimer op te vatten dan in de theorie gangbaar is. Haagse jongeren worden vooral in het onderwijs en in de horeca geconfronteerd met discriminatie. Ook blijkt het dat allochtone jongeren veel minder vertrouwen hebben in hun school en mentor dan autochtone jongeren (als het gaat om het melden van discriminatie).

De Provinciale Monitor Discriminatie (2005) ondervroeg in Rotterdam 92 scholieren en 63 docenten naar hun ervaringen met discriminatie. Uit hun onderzoek blijkt dat een derde van de scholieren het gevoel heeft wel eens gediscrimineerd te zijn. De meeste hiervan waren allochtone leerlingen. Meisjes voelen zich vaker gediscrimineerd dan jongens. Een derde van de docenten is het er mee eens dat bepaalde groepen leerlingen met discriminatie geconfronteerd worden op school. Net zoals bij het onderzoek van Het Bureau Discriminatiezaken, blijkt afkomst de meest voorkomende oorzaak voor discriminatie te zijn. Docenten geven ook aan dat leerlingen met verschillende etnische achtergronden vaker van mening verschillen in de afgelopen jaren.

Op de Haagse Hogeschool is in opdracht van de Commissie Gelijke Behandeling in 2007 onderzoek uitgevoerd naar aanleiding van discriminatie klachten die bij de commissie waren binnengekomen. Als onderdeel van het onderzoek werden zowel docenten als studenten geïnterviewd. Uit het onderzoek op de Haagse Hogeschool (2008) blijkt dat zowel docenten als studenten (autochtonen en allochtonen) zich slachtoffer van discriminatie voelen.

Respondenten geven aan dat het op school veel voorkomt dat grappen over huidskleur, afkomst en religie worden gemaakt. Allochtonen voelen zich ook gediscrimineerd als het om het schrijven van de Nederlandse taal gaat. Autochtonen geven aan dat ze minder vrijheid hebben om te spreken over hun gods-

² Er zijn twee boeiende onderzoeken van RADAR over discriminatie in Nederland bij de literatuurlijst vermeld. Ze worden niet in het artikel besproken, maar zijn wel meegenomen als achtergrond informatie tijdens het onderzoek.

³ http://www.radar.nl/read/veel_gestelde_vragen#1

⁴ Er is ook veel onderzoek gedaan naar het aanzien van migranten in het algemeen, bijvoorbeeld het NIPO-onderzoek in opdracht van het dagblad Trouw (1999) en het onderzoek van Hagendoorn (2001). Zie literatuurlijst.

dienst of leefwijze, omdat allochtonen leerlingen andere opvattingen hebben. Dit laatste lijkt op uitkomsten van het onderzoek van Provinciale Monitor Discriminatie wat betreft problemen met meningsverschillen tussen autochtone en allochtone studenten/leerlingen. De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) concludeert dat discriminatie een stelselmatig probleem op de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening van de Haagse Hogeschool is, en dat discriminatieklachten niet goed afgehandeld worden.

Deze onderzoeken laten zien dat er verschillende partijen zijn in Nederland die aandacht besteden aan het onderzoeken van het “discriminatie probleem”. Ook is het duidelijk dat discriminatie niet alleen een probleem is bij allochtone leerlingen, maar ook bij autochtonen. Vaak komt het in deze onderzoeken terug dat land van herkomst een van de meest voorkomende aanleidingen is voor discriminatie binnen het onderwijs. Aan de hand hiervan, hebben wij als hypothese dat discriminatie op basis van land van herkomst ook op onze scholen door de leerlingen gezien wordt als de belangrijkste reden voor discriminatie.

1.4 Voorlopige conclusies: Theoretische kader

Diversiteit is aanwezig op Nederlandse scholen. Elke school is een deel en een afspiegeling van de Nederlandse maatschappij. Hoewel discriminatie door de wet in Nederland verboden is, doet discriminatie in Nederland zich voor. Hierdoor staat de zogenaamde multiculturele samenleving onder grote druk.

Onderzoeksresultaten maken het duidelijk dat discriminatie ook in het onderwijs voorkomt. Dit is in tegenstelling tot het feit dat een school een veilige en tolerante leeromgeving voor kinderen hoort te zijn. Daarom blijft het belangrijk om te kijken naar hoe leerlingen discriminatie ervaren op school, zelfs op scholen die zich niet als “probleem scholen” voordoen. Als mensen eenmaal doorhebben dat het bestaan van discriminatie op school niet ontkend kan worden, kunnen wij samen werken tot het creëren van een veilige leeromgeving voor alle leerlingen, onafhankelijk van ras, land van herkomst, godsdienst en beheersing van de Nederlandse taal.

2 Uitvoering van het onderzoek en opbouw enquêtes

2.1 Uitvoering van het onderzoek

Wij hebben voor een beschrijvend, kwantitatief onderzoek gekozen, dus data op scholen verzamelen en daarmee de situatie op deze scholen beschrijven. Om een beeld te krijgen van hoe leerlingen etnische discriminatie ervaren, hebben wij in april en mei 2010 op drie scholen totaal 254 anonieme enquêtes afgenomen, dus per school gemiddeld 80.

Eerst hebben we bij tweedejaars studenten Engels aan de Hogeschool Utrecht proefenquêtes afgenomen. Bij een proefenquête wordt op kleinschalig niveau de deugdelijkheid van enquêtes getoetst, dus of wij met ons enquête eigenlijk antwoorden krijgen op ons onderzoeksvraag. Op deze manier konden wij inhoudelijk sommige punten verbeteren. Verder werden de proefenquête na de afname met

de studenten besproken, om zo veel mogelijk onduidelijkheden bij de vraagformulering te voorkomen⁵.

De definitieve versie van de enquête bestaat uit vier delen. Deze delen bevatten naast persoonlijke gegevens de volgende onderdelen: denkbeeld van de leerling, ervaringen op school en eigen ervaring. Verder is er op elke enquête ruimte gelaten voor overige opmerkingen en werden er aparte bladen uitgedeeld voor eventuele contactgegevens als leerlingen wat meer over het onderwerp wilden vertellen in de vorm van een interview⁶.

Voor de afname werden de leerlingen kort over het onderwerp geïnformeerd. Om begripsverwarringen te voorkomen, werden begrippen zoals etnische discriminatie en allochtoon/autochtoon aan de leerlingen uitgelegd.

2.1.1 Respondenten

De enquêtes werden afgenomen op twee middelbare scholen in de regio Utrecht (het Schoonhovens College in Schoonhoven en het Cals College in Nieuwegein) en op Hogeschool Utrecht. Deze drie scholen zijn niet bekend voor problemen met discriminatie. Vooral de twee middelbare scholen hebben weinig allochtone leerlingen. We hebben bewust gekozen voor deze drie scholen om de hypothese te testen dat discriminatie onder leerlingen ook op "niet-probleemscholen" voorkomt.

Wij kozen klassen op deze scholen wiens tijd van formering ongeveer vergelijkbaar is, dus die elkaar sinds een vergelijkbaar tijdstip kennen, namelijk het begin van dit schooljaar (2009-2010): Wij kozen daarom voor de volgende klassen:

- Schoonhovens College: een tweede klas vwo/havo en een tweede klas vwo; een vierde klas vwo en een vierde klas havo
- Cals College: een tweede klas gymnasium, een tweede klas vwo/havo; een vierde klasse vwo
- Hogeschool Utrecht⁷: vijf groepen eerstejaars studenten Engels; een groep eerstejaars studenten Frans

Zowel studenten als leerlingen hebben deel genomen aan onze enquête. In de enquêtes werd het woord "leerling" gebruikt. De HBO studenten kregen een extra uitleg hierbij dat ze onder het woord leerling, het woord student konden verstaan⁸.

2.1.2 Begrippen: Autochtoon v. Allochtoon

In het algemene taalgebruik worden de begrippen autochtoon en allochtoon vrij vaag gehanteerd en leiden soms tot irritaties bij sommige betrokkenen. Daarom zijn er ook in het actuele politieke debat

⁵ Op deze manier kwamen we ook aan de titel van ons artikel. Een student had geschreven bij godsdienst: "Islam-don't panic".

⁶ Er werden uiteindelijk een paar interviews afgenomen. Er kwam weinig interessants uit. Wij hebben besloten om met interviews te stoppen, omdat we al veel informatie uit de enquêtes hadden gehaald.

⁷ Dit waren alle eerstejaars studenten Engels en Frans aan de HU.

⁸ In de rest van het artikel worden beide woorden gebruikt. Als het gaat om alle respondenten op alle drie scholen, wordt of het woord respondenten gebruikt of het woord leerlingen. Het woord student wordt alleen gebruikt als het gaat om een vergelijking tussen leerlingen en studenten.

voorstellen om van de begrippen allochtonen en autochtonen af te zien. Vaak wordt het woord allochtoon in het algemene taalgebruik voor mensen met een niet blanke huidskleur of voor moslims gebruikt. Verder wordt er in het taalgebruik een verschil gemaakt tussen eerste (zelf in het buitenland geboren) en tweede generatie (in Nederland geboren) en tussen westerse en niet-westerse allochtonen.

Ondanks dit dilemma hebben wij besloten aan deze begrippen vast te houden om op deze manier vaagheid te voorkomen. Bij het gebruik van deze begrippen hebben wij voor de definities van het CBS (Centraal Bureau Statistiek) gekozen. Daarbij is een allochtoon iemand die in het buitenland is geboren of van wie tenminste een van hun ouders in het buitenland is geboren. Niet-westerse allochtone zijn mensen uit landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Omdat deze definitie nog wat ruimte overlaat, hebben we respondenten uit het Caribische gebied en Georgië ook tot de groep niet-westerse allochtonen gerekend. Wij vinden het belangrijk om respondenten op te kunnen splitsen in verschillende groepen, omdat wij verwachten dat er verschillen tussen de respons van allochtone en autochtone leerlingen zullen voorkomen bij sommige vragen. Dit hebben we gedaan aan de hand van informatie die we gevraagd hebben bij deel een van de enquête (zie 2.2.1).

2.2 Opbouw van de enquêtes

2.2.1 Deel een: Persoonlijke gegevens

In het eerste deel hebben wij zowel naar persoonlijke gegevens (geslacht, leeftijd, religie en klas) als vrij uitgebreid naar de herkomst van de leerling gevraagd. Wij hebben dus ook gevraagd naar de herkomst van ouders, grootouders, thuis gesproken talen, aantal jaren in Nederland, enz. Met behulp van deze gegevens kan er een koppeling gemaakt worden tussen een van deze variabelen en ervaring met discriminatie.

Wij hebben besloten om zowel bij allochtone als autochtone leerlingen de enquêtes af te nemen. Bij discriminatie ervaringen gaat het ons niet alleen om zelf meegemaakte ervaringen (deel vier) maar ook hoe discriminatie in de klas en op school wordt waargenomen, hoe leerlingen daarop reageren (deel drie) en wat hun opvattingen over etnische discriminatie en de multiculturele samenleving zijn (deel twee).

2.2.2 Deel twee: Denkbeeld van de leerlingen

Het doel van het tweede deel is om de meningen van de leerlingen over algemene stellingen over etnische discriminatie en de (multicultureel) samenleving vast te stellen⁹. Op deze manier willen wij inzicht in het denkbeeld van de leerlingen krijgen. Daarbij vroegen wij vooral naar hun mening over concrete onderwerpen uit het actuele integratiedebat, zoals aanpassing aan de Nederlandse cultuur, normen en waarden, gedrag, het leren en spreken van het Nederlands en andere talen zoals Arabisch,

⁹ Het is opvallend dat het debat over integratiebeleid vaak door negatieve ervaringen wordt gestuurd (bv. allochtone en criminaliteit). Bij de formulering van de stellingen vonden wij het belangrijk om positieve en negatieve stellingen over de multiculturele samenleving op een gebalanceerde manier aan te bieden.

Turks. Wij hebben ook gevraagd naar het omgaan met religieuze feestdagen op school en andere religieuze uitingen. Uiteindelijk zijn er maar een paar van deze stellingen meegenomen in de analyse van de resultaten. Met onze resultaten is het mogelijk om hier veel dieper op in te gaan, maar het bleef voor ons te ver buiten het kader van ons onderzoek.

2.2.3 Deel drie: Ervaringen op school

Deel drie gaat over ervaringen op school, waarbij de leerlingen gevraagd worden om als getuige op te treden en nog niet als potentieel slachtoffer of dader. De leerlingen worden dus gevraagd of het voorkomt dat leerlingen vanwege hun etniciteit gepest worden op hun school en hoe de leerkracht, schoolleiding, en leerlingen daarmee omgaan. Hiermee willen we vastleggen of de leerlingen discriminatie als een probleem zien op hun school. Om onduidelijkheid bij begrippen zoals etniciteit te voorkomen, wordt het begrip opgesplitst per vraag in de categorieën: pesten op basis van huidskleur, herkomst, godsdienst en accent.

2.2.4 Deel vier: Eigen ervaring

Het laatste deel vraagt naar ervaringen waarbij de leerling als potentieel slachtoffer of dader optreedt, dus of de leerling op basis van zijn etniciteit zich gediscrimineerd heeft gevoeld of mee heeft gedaan aan het discrimineren van anderen. Verder vroegen wij in dit deel hoe de leerling zichzelf qua etniciteit ziet en hoe hij¹⁰ wordt gezien door medeleerlingen.

3 Resultaten van het onderzoek

3.1.1 Inleiding van de resultaten

De centrale vraag van ons onderzoek is: hoe ervaren leerlingen op scholen in het gebied van Utrecht en van verschillende fasen van het onderwijssysteem en afkomsten etnische discriminatie onderling? Onderstaande deelvragen helpen ons om de centrale vraag te beantwoorden:

1. Wat is discriminatie?
2. Hoe wordt discriminatie door de leerling ervaren?
 - a. Wordt discriminatie als een probleem gezien op school?
 - b. Welke soorten van etnische discriminatie komen voor?
3. Hoe ervaren leerlingen de aanpak van discriminatie op school?
 - a. Wat vinden leerlingen van de acties/maatregelen van de school (zowel schoolleiding als leerkracht) wat discriminatie betreft?
 - b. Wat vinden leerlingen van de aanpak van medeleerlingen wat discriminatie betreft?

Naar aanleiding van ons onderzoek kunnen wij ook een deelvraag hierbij voegen:

4. Hoe nemen leerlingen hun eigen identiteit waar?
 - a. Is er verwarring rondom de Nederlandse identiteit voor allochtone leerlingen?

¹⁰ Wij hebben voor het gemak bewust gekozen om mannelijke persoonlijke voornaamwoorden te gebruiken. Onder het woord "hij" kan je dus ook "zij" verstaan.

- b. Vinden leerlingen dat allochtonen zich moeten aanpassen aan Nederlandse normen en waarden?
- c. Vinden leerlingen dat allochtone leerlingen anders behandeld moeten worden dan autochtone leerling?

Het antwoord op deelvraag 1 is vooral door literatuuronderzoek gevonden en is al in de eerste sectie van dit artikel besproken. Deelvragen 2-4 werden onderzocht aan de hand van de enquêtes. De uitkomsten zijn in deze sectie van het artikel te vinden. Na eerst achtergrondinformatie over de geënquêteerde leerlingen en studenten te geven, worden de resultaten besproken in drie subsecties:

- 3.2 Waarneming van discriminatie (deelvraag 2)
- 3.3 Aanpak school (deelvraag 3)
- 3.4 Waarneming van identiteit (deelvraag 4)

3.1.2 Achtergrondinformatie over de leerlingen

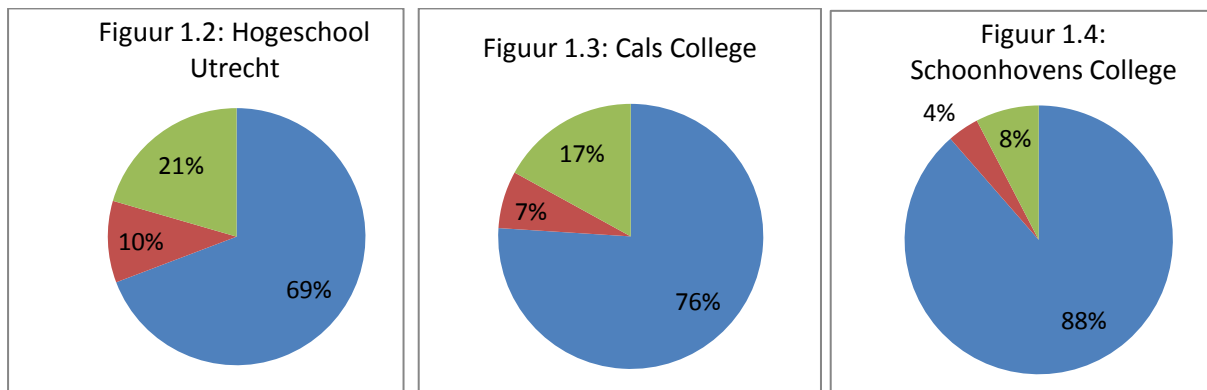
Op basis van de achtergrondinformatie over het land van herkomst in deel één van de enquête, zijn de respondenten opgesplitst in drie groepen: autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen. Figuur 1.1 geeft een overzicht van de respondenten op alle drie de scholen; hierbij is een splitsing gemaakt tussen de drie verschillende groepen: autochtoon, westerse en niet-westerse allochtonen. Figuren 1.2 tot 1.4 geven ook een overzicht weer van de afkomst van de respondenten.

Figuur 1.1: Overzicht van respondenten/scholen

School	Autochtoon	W-Allochtoon	NW-Allochtoon	Totaal
Hogeschool Utrecht	54	8	16	78
Cals College	93	5	12	71
Schoonhovens College	54	4	8	105
Totaal	201	17	36	254

Figuren 1.2 tot 1.4: Overzicht van respondenten/scholen

■ Autochtoon ■ Westerse allochtoon ■ Niet-westerse allochtoon

3.2 Waarneming van discriminatie

Deelvraag 2 van ons onderzoek is “Hoe wordt discriminatie door de leerling ervaren?” Wij hebben deze vraag beantwoord aan de hand van twee subvragen:

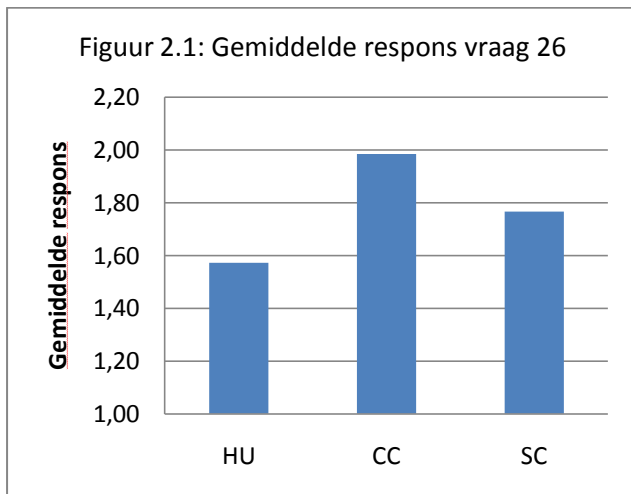
2a: “Wordt discriminatie als een probleem gezien op school?”

2b: “Welke soorten van etnische discriminatie komen voor?”

Hierbij hebben wij gekeken naar verschillen tussen de drie scholen en ook naar verschillen tussen de drie soorten respondenten: autochtonen, westerse en niet-westerse allochtonen. Aan de hand van de respons op bepaalde vragen uit de enquête, gaan we dieper op deze twee subvragen in.

3.2.1 Discriminatie een groot probleem?

Om vast te leggen of de leerlingen discriminatie überhaupt als een probleem ervaren op school, hebben wij onder anderen de leerlingen gevraagd om op de volgende stelling te reageren: (vraag 26) “Discriminatie onder leerlingen is een groot probleem op mijn school”. De gemiddelde respons op alle drie scholen is in figuur 2.1 te zien. Hierbij is een hoog getal (4) negatief, wat betekent dat leerlingen discriminatie als een groot probleem ervaren. Het laagste getal mogelijk was een 1, wat betekent dat de respondenten het niet met deze stelling eens zijn. Een respons van 2,5 is dus te zien als een neutrale respons.

Figuur 2.2: Gemiddelde respons vraag 26 per afkomst

		Gemiddelde	Respondenten
HU	A	1,46	54
	NW	2,13	16
	W	1,14	8
CC	A	1,85	54
	NW	2,50	12
	W	2,20	5
SC	A	1,75	93
	NW	2,00	8
	W	1,75	4
Totaal		1,77	254

Zoals wij verwacht hadden, ervaren studenten op de Hogeschool Utrecht discriminatie minder dan leerlingen op beide middelbare scholen¹¹. Het verschil tussen leerlingen op het Cals College en Hogeschool Utrecht van 0,4 punten valt vooral op en is ook statistisch significant tot 99%. Het verschil tussen de twee middelbare scholen, wat ook kleiner is, kan op toeval berust zijn. De respons op dezelfde vraag kan ook opgesplitst worden tot autochtoon, westerse en niet-westerse allochtonen (figuur 2.2).

Het is opmerkelijk bij figuur 2.2 dat er een verschil is tussen hoe autochtonen en niet-westerse allochtonen het “probleem” met discriminatie op school waarnemen. Op de Hogeschool en het Cals College is er

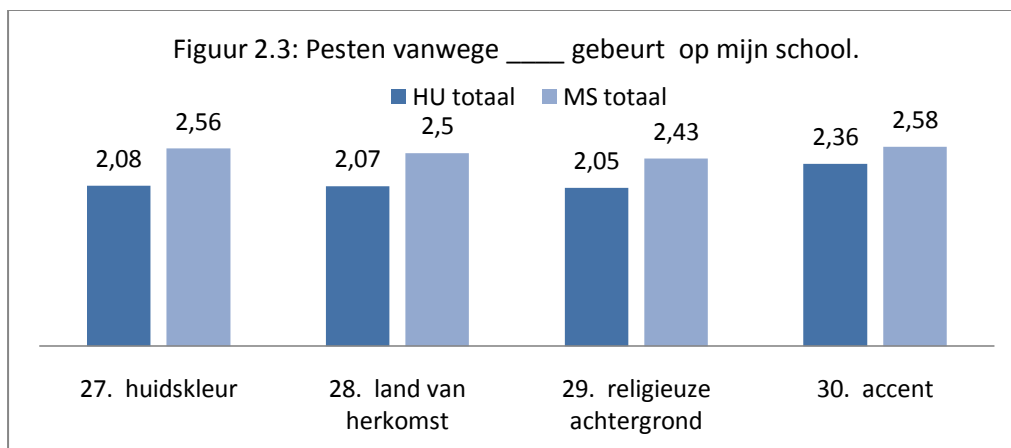
¹¹ Dit hadden wij verwacht omdat Hbo’ers iets meer volwassen zijn en dus hopelijk ook eerlijker met elkaar omgaan.

sprake van een verschil van ongeveer 0,7 punten tussen deze twee groepen bij de respons op deze vraag. Hierbij zijn niet-westerse allochtonen het meer met de stelling eens dan autochtonen. Bij de Hogeschool is dit verschil statistisch significant tot 99%. Bij het Cals College is het verschil tot 95% significant. Ook bij het Schoonhovens College is er sprake van een soortgelijk verschil, hoewel het kleiner is. Bovendien is dit verschil niet statistisch significant. Het is ook opmerkelijk dat westerse allochtonen op de Hogeschool de allerlaagste reactie geven op de stelling: 1,14 punten.

Wat bij de reacties op deze vraag ook opvalt, is dat de gemiddelde respons bij alle groepen onder de 2,5 zit, waarbij 2,5 punten als een neutrale respons op de vraag gezien wordt. Wat hieruit geconcludeerd kan worden, is dat de gemiddelde leerling op deze scholen discriminatie in het algemeen niet als een groot probleem ervaart op school.

3.2.2 Soorten van discriminatie

Vraag 26 (“Discriminatie onder leerlingen is een groot probleem op mijn school”) is opgesplitst in de verschillende soorten van discriminatie waarin wij geïnteresseerd waren, namelijk discriminatie op basis van: huidskleur, land van herkomst, religieuze achtergrond en accent in het Nederlands (zie figuur 2.3). Vragen 27-30 gaan over pesten in verband met deze vier soorten van discriminatie op school (bijvoorbeeld, “Pesten vanwege huidskleur gebeurt op mijn school”). Dit betekent dat een 4 als een negatieve respons gezien wordt en een 1 als een positieve respons.

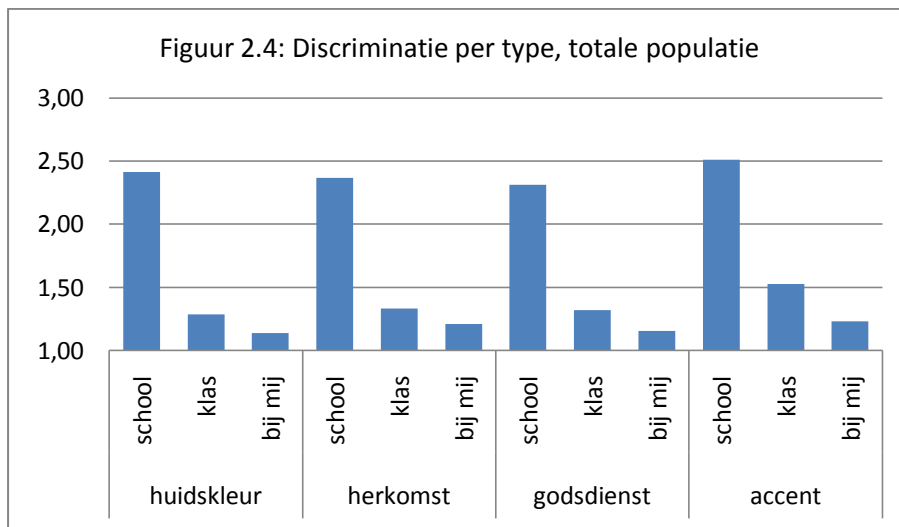

Het verschil tussen de respons van middelbare school leerlingen en Hogeschool studenten lijkt op het verschil in figuur 2.1; dit wil zeggen dat de gemiddelde respons van middelbare school leerlingen bij alle vier stellingen hoger is dan de gemiddelde respons van Hogeschool studenten. Dit verschil is statistisch significant, tot 99% bij vragen 27-29 en 95% procent bij vraag 30. Ook is er in dit figuur te zien dat het gevoel dat er gepest wordt op school sterker is dan dat discriminatie in het algemeen een groot probleem is (zie figuur 2.1 en 2.2).

Bij dezelfde vraag zijn we dieper ingegaan op het gevoel dat er gepest of gediscrimineerd wordt. Dit hebben we gedaan door te vragen of discriminatie op school voorkomt, in de klas of bij de leerling zelf. Het gaat dus over de volgende vragen:

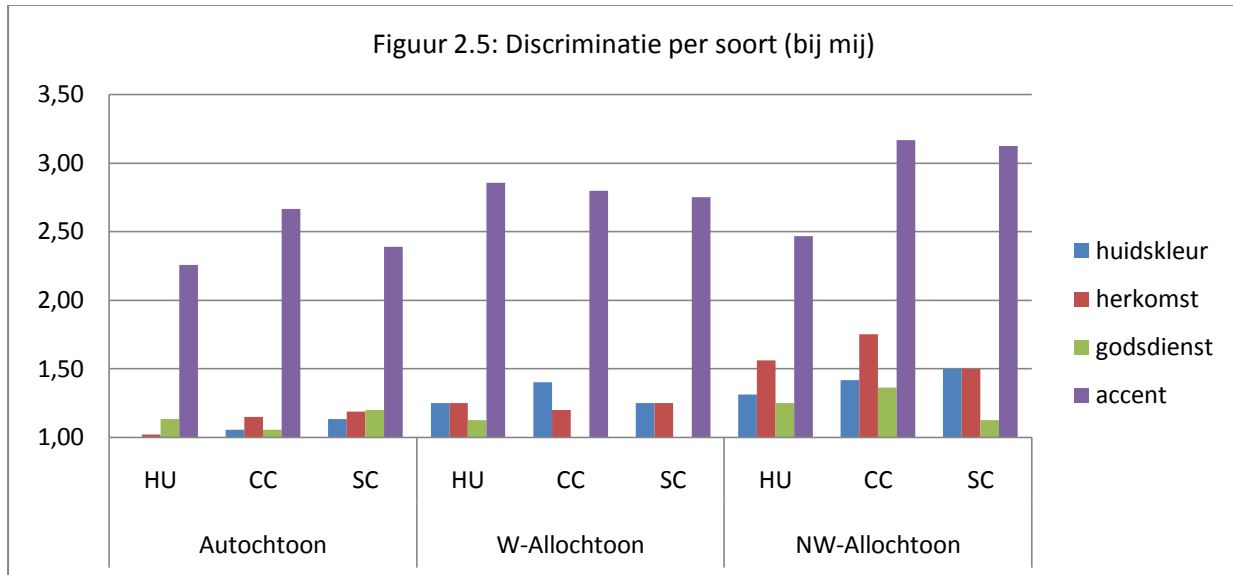
- 27. Pesten vanwege *huidskleur* gebeurt op mijn school.
- 28. . . .*land van herkomst* . . .
- 29. . . .*religieuze achtergrond* . . .
- 30. . . .*accent* . . .
- 31. Er zijn leerlingen in mijn klas die worden gepest op basis van hun *huidskleur*.
- 32. . . .*land van herkomst*.
- 33. . . .*hun religieuze achtergrond*.
- 34. . . .*hun accent*.
- 48. Ik word gediscrimineerd door andere leerlingen vanwege mijn *land van herkomst*.
- 49. . . .*mijn huidskleur*.
- 50. . . .*mijn accent in het Nederlands*.
- 51. . . .*mijn religieuze achtergrond*.

Hierbij hebben we eerst gekeken naar de respons van alle 254 respondenten om te vergelijken hoe de leerlingen reageren als de stelling over school, hun klas of zichzelf gaat (zie figuur 2.4). Wat bij deze figuur heel erg opvalt, is dat het gevoel dat er gediscrimineerd wordt steeds verder afneemt hoe dicht de stelling bij de leerling komt. Dus bij discriminatie op basis van *huidskleur*, bijvoorbeeld, is het zo dat respondenten sterker het gevoel hebben dat er gediscrimineerd wordt op school, maar dat ze het minder sterk zien in hun eigen klas en nog minder aangeven het zelf ervaren te hebben.

We hebben in meer detail gekeken naar vragen 48-51, opgesplitst in school en autochtoon, westerse en niet-westerse allochtoon (zie figuur 2.5). Dit zijn dus de vragen die gaan over of de leerlingen zelf het gevoel hebben gediscrimineerd te worden door andere leerlingen op basis van *huidskleur*, *herkomst*, *godsdienst* of *accent*. Wat hierbij meteen opvalt is dat de gemiddelde respons bij alle drie groepen het hoogst is bij de vraag over *accent*. Dus zowel autochtonen als westerse en niet-westerse allochtonen blijken het gevoel te hebben, gediscrimineerd te worden vanwege hun *accent*. Als we kijken naar de overige opmerkingen van sommige autochtone studenten, kunnen we aannemen dat autochtonen uit andere regio's, zoals Brabant of Limburg (waarbij er opmerkelijke verschillen zijn in de uitspraak van het Nederlands) de gemiddeld hogere respons voor autochtonen bij deze vraag veroorzaakt hebben. Dit is in

tegenstelling tot onze verwachtingen: wij hadden eerder accent als allerlaagste verwacht en land van herkomst als allerhoogste. Wat we ook bij figuur 2.5 kunnen opmerken is dat het gevoel dat er gediscrimineerd wordt bij al de vier soorten discriminatie in het algemeen toeneemt bij niet-westerse allochtonen, hoewel de gemiddelde respons vrij laag blijft met uitzondering van accent.¹²

3.2.3 Voorlopige conclusies: waarneming van discriminatie

We kunnen nu terugblikken op deelvraag 2 van ons onderzoek “Hoe wordt discriminatie door de leerling ervaren?” aan de hand van de twee subvragen. Bij de subvraag 2a: “Wordt discriminatie als een probleem gezien op school?” kunnen we concluderen dat dit niet het geval is aan de hand van figuur 2.1. Ook bij figuur 2.2 hebben we gezien dat de gemiddelde respons van alle leerlingen op alle drie scholen op de vraag “discriminatie is een groot probleem op mijn school” onder de 2,5 is, waarbij 2,5 als een neutrale respons wordt gezien en alles daaronder als oneens zijn met de vraag. Bij de subvraag 2b: “Welke soorten van etnische discriminatie komen voor?” hebben wij de respons van de leerlingen beperkt tot vier subgroepen: huidskleur, land van herkomst, religieuze achtergrond en accent. In figuur 2.5 hebben wij gezien dat vooral pesten op basis van accent eruit springt als een soort discriminatie wat het meest voorkomt bij alle drie groepen leerlingen (autochtonen, westerse en niet-westerse allochtonen). Hoewel de respondenten discriminatie als geen “groot probleem” ervaren op school, laat de hogere respons op vooral vraag 50 over accent zien dat discriminatie onder leerlingen op deze scholen voorkomt. Dit bevestigt onze hypothese dat discriminatie een rol speelt op “niet-probleemscholen”.

¹²Bij de vraag over discriminatie vanwege godsdienst hebben we ook gekeken naar leerlingen die of “christelijk” of “moslim” hebben aangegeven bij godsdienst om te zien of het gevoel dat er gediscrimineerd wordt op basis van godsdienst sterker was bij deze leerlingen dan bij atheïsten of leerlingen die “geen” hebben opgeschreven. Er waren geen statistisch significante verschillen tussen deze respondenten op de vraag over discriminatie op basis van godsdienst.

3.3 Aanpak school (schoolleiding, leerkracht, leerlingen)

Deelvraag 3 gaat over wat leerlingen van de aanpak van discriminatie op school vinden. Hierbij hebben we aan de hand van twee subvragen naar verschillende partijen op school gekeken: de schoolleiding, leerkracht en medeleerlingen. Deze drie partijen worden hieronder in dezelfde volgorde besproken aan de hand van de bijhorende subvragen.

3.3.1 Aanpak schoolleiding en leerkracht

Aan de hand van subvraag 3a [“Wat vinden leerlingen van de acties/maatregelen van de school (zowel schoolleiding als leerkracht) wat discriminatie betreft?”] hebben we gekeken naar wat de leerlingen vinden van de aanpak van de schoolleiding en leerkracht. In de enquête werden de leerlingen gevraagd om te reageren op de stelling “Ik vind dat de schoolleiding op mijn school de problemen met discriminatie goed aanpakt” (vraag 42). Wij hebben ze ook gevraagd om te reageren op de stelling “In de klas wordt er besproken wat men tegen discriminatie kan doen” (vraag 36). Bij vraag 42 was het mogelijk om naast 1 t/m 4 (helemaal oneens t/m helemaal eens) te omcirkelen, een 5 (n.v.t.) of 6 (weet ik niet) weer te geven. Op alle drie scholen zijn de reacties op beide vragen vergelijkbaar (zie figuur 3.1).

Bij vraag 42 over de schoolleiding is de respons vrij neutraal bij respondenten die de vraag wel beantwoord hebben. Opmerkelijk is dat 84% van de Hbo’ers de vraag heeft beantwoord met “n.v.t” of “ik weet het niet.” Bij vraag 36 blijkt het dat wat men tegen discriminatie kan doen geen gebruikelijk onderwerp is in de klas. De gemiddelde respons op deze vraag is op alle drie scholen onder de 1,8, wat betekent dat het vrij dichtbij helemaal oneens komt. Wij hebben ook gekeken naar of er verschillen zijn in hoe autochtonen, westerse en niet-westerse allochtonen deze vragen hebben beantwoord, maar de verschillen waren niet groot noch statistisch significant.

Figuur 3.1: Reacties op vraag 42 en 36

School	vraag 42		vraag 36
	gem. 1-4	5 of 6	gem. 1-4
HU	2,5	84,4%	1,56
CC	2,47	46,4%	1,76
SC	2,79	48,5%	1,7

Bij vragen 37-38 hebben we gevraagd of de leerlingen vinden dat de leerkracht ingrijpt tegen twee soorten van etnische discriminatie: pesten op basis van etniciteit (ras of land van herkomst) en pesten op basis van religieuze achtergrond. Hierbij was het mogelijk om 1 t/m 4 te omcirkelen zoals bij alle andere vragen, maar ook om een 5 (n.v.t.) of een 6 (weet ik niet) te omcirkelen. Figuur 3.2 geeft de gemiddelde respons op deze twee vragen weer per school. Leerlingen die een 5 of 6 omcirkeld hebben, zijn eruit gehaald. De percentages van leerlingen die een antwoord tussen 1 en 4 gegeven hebben op de vragen zijn ook in figuur 3.2 vermeld.

Wat blijkt uit de respons op deze vraag is dat leerlingen op alle drie scholen vrij neutraal zijn over het ingrijpen van de leerkracht zowel voor pesten op basis van etniciteit (vraag 37) als pesten op basis van

religieuze achtergrond (vraag 38). De verschillen tussen de scholen zijn niet statistisch significant. Wel is het opmerkelijk dat minder dan 30% van de Hogeschool studenten hebben gereageerd op deze vraag (meer dan 70% hebben dus een 5 of een 6 omcirkeld).

Figuur 3.2: Reacties op vraag 37 en 38 (ingrijp leerkracht)

	HU		CC		SC	
	G	R	G	R	G	R
vraag 37	2,43	28%	2,50	70%	2,77	55%
vraag 38	2,52	30%	2,38	63%	2,54	49%

G= gemiddelde respons

R= respondenten die 1-4 ingevuld hebben

Wij hebben de respons op deze vraag ook opgesplitst in de verschillende soorten leerlingen: autochtoon, westerse en niet-westerse allochtonen. Hierbij was het meest opmerkelijke verschil te vinden in de respons op vraag 37 op Hogeschool Utrecht als wij kijken naar autochtonen (gemiddeld 2,69) tegenover niet-westerse allochtonen (gemiddeld 1,83). Hieruit blijkt dat autochtonen vinden dat de leerkracht wel ingrijpt bij pesten op basis van etniciteit. Niet-westerse allochtonen zijn het er niet mee eens en dit verschil is statistisch significant tot 98%, ondanks de lage respons op deze vraag.

3.3.2 Aanpak medeleerlingen

Om subvraag 3b ("Wat vinden leerlingen van de aanpak van medeleerlingen wat discriminatie betreft?") te beantwoorden, hebben wij dezelfde twee vragen gesteld als hier boven, alleen over medeleerlingen in plaats van de leerkracht. Vragen 39-40 gaan dus over of leerlingen ingrijpen tegen pesten op basis van etniciteit en pesten op basis van religieuze achtergrond. Hierbij was het mogelijk om 1 t/m 4 te omcirkelen en ook om een 5 (n.v.t.) of een 6 (weet ik niet) te omcirkelen, zoals bij de vorige twee vragen.

Figuur 3.3 geeft de gemiddelde respons op deze twee vragen weer per school. Net zoals bij figuur 3.2 zijn leerlingen die een 5 of 6 omcirkeld hebben eruit gehaald. De percentages van leerlingen die een antwoord tussen 1 en 4 gegeven hebben op de vragen zijn ook in figuur 3.3 vermeld.

In tegenstelling tot figuur 3.2 is de respons op de vraag of leerlingen ingrijpen tegen pesten op basis van etniciteit (vraag 39) net als pesten op basis van religieuze achtergrond (vraag 40) wat minder neutraal beantwoordt op de twee middelbare scholen. Op beide middelbare scholen is de gemiddelde respons onder de 2,2; op het Schoonhovens College is het zelfs rond de 2,0 voor beide vragen. Wat dit betekent, is dat deze leerlingen het niet mee eens zijn met de stelling dat medeleerlingen ingrijpen als er gepest wordt op school. Het verschil bij beide vragen tussen het Schoonhovens College en Hogeschool Utrecht is statistisch significant tot 95% (vraag 39) en 98% (vraag 40). Ook het verschil tussen de Hogeschool en het Cals College op vraag 40 is tot 97% statistisch significant.

Figuur 3.3: Reacties op vraag 39 en 40 (ingrijp medeleerlingen)

	HU		CC		SC	
	G	R	G	R	G	R
vraag 39	2,45	29%	2,20	62%	2,05	56%
vraag 40	2,64	29%	2,11	61%	1,98	51%

G= gemiddelde respons

R=respondenten die 1-4 ingevuld hebben

Wij hebben de respons op deze vraag ook opgesplitst in de verschillende soorten leerlingen: autochtoon, westerse en niet-westerse allochtonen. Hierbij was het meest opmerkelijke verschil te vinden in de respons op vraag 40 bij westerse allochtonen op de Hogeschool en het Cals College. In beide gevallen waren westerse allochtonen veel positiever over het ingrijpen van de leerlingen bij pesten dan niet-westerse allochtone leerlingen (dit verschil is in beide gevallen tot 96% statistisch significant). Op het Cals College was er ook een verschil van bijna 1,0 punt tussen westerse allochtonen en autochtonen, waarbij westerse allochtonen weer veel positiever waren over de stelling. Dit verschil is tot 99% significant ondanks de lage respons op de vraag.

3.3.3 Voorlopige conclusies: Aanpak schoolleiding, leerkracht, leerlingen

Als we nu terugblikken op deelvraag 3 over wat leerlingen van de aanpak van discriminatie op school vinden, is het opmerkelijk dat de respons op de meeste vragen uit de enquête die hierover gingen vrij neutraal is. Leerlingen hebben dus geen sterke meningen over de aanpak van de schoolleiding, maar ook niet over het ingrijpen van de leerkracht. Verder is het opvallend dat “wat men tegen discriminatie kan doen” blijkbaar zelden aan bod komt tijdens de les. Als we figuur 3.2 en 3.3 vergelijken, is het wel opvallend dat de leerlingen vinden dat medeleerlingen minder ingrijpen als er gepest wordt dan dat de leerkracht dat doet. Op zich is dit best logisch, omdat we ook zouden hopen dat de leerkracht het ingrijpen tegen pesten niet overlaat aan de leerlingen.

Verder valt op dat er een vrij lage respons is van Hbo’ers op de vragen waarbij ze een 5 (n.v.t.) of 6 (ik weet het niet) konden omcirkelen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat Hbo’ers niet vinden dat deze soorten van discriminatie een rol spelen op hun school; om die reden hoeft de leerkracht niet in te grijpen. Op grond van het feit dat “accent” eruit springt als het grootste punt van zorg wat betreft discriminatie, is het achteraf gezien jammer dat wij niet naar ingrijpen bij pesten op basis van accent gevraagd hebben.

3.4 Waarneming van identiteit

Naar aanleiding van de uitkomsten van ons onderzoek hebben wij de volgende deelvraag beantwoordt: deelvraag 4 “Hoe nemen leerlingen de Nederlandse identiteit waar?” Hierbij hebben we drie subvragen die in de komende sectie beantwoordt worden. Naast de andere vragen die meer over ervaringen met discriminatie gaan, is het ook nuttig om inzicht te krijgen in hoe leerlingen hun eigen identiteit waarnemen, vooral het Nederlander zijn. Hiernaast hebben we ook gevraagd of de leerlingen vinden dat alloch-

tonen zich aan moeten passen aan de Nederlandse cultuur en of allochtonen ook met respect behandeld moeten worden. Deze vragen helpen ons om vast te stellen hoe leerlingen denken over het Nederlander zijn en hoe zij omgaan met leerlingen met een andere afkomst.

3.4.1 Nederlandse identiteit

Subvraag 4a (“Is er verwarring rondom de Nederlandse identiteit voor allochtone leerlingen?”) hebben wij geprobeerd om te beantwoorden aan de hand van twee vragen uit de enquête. Deze vragen (vragen 46 en 47) gaan over de Nederlandse identiteit en zijn gesteld om te kijken of er een verschil bestaat bij allochtone leerlingen tussen het zich identificeren als een Nederlander en het erkend worden als een Nederlander door andere leerlingen (vraag 46: “Ik zie mezelf als een Nederlander”, tegenover vraag 47: “Andere leerlingen zien mij als een Nederlander”). Hierbij was de hypothese dat autochtone leerlingen geen verschil aangeven tussen de twee vragen en allochtone leerlingen wel. Ook was er een verschil verwacht tussen westerse en niet-westerse allochtonen, waarbij er verwacht werd dat westerse allochtonen zich veel sneller als Nederlanders geaccepteerd voelen. De resultaten waren anders dan verwacht, maar toch met duidelijke verschillen tussen het waarnemen van de Nederlandse identiteit wat autochtonen tegenover allochtonen betreft (zie figuur 4.1). Bij deze vraag betekent een 4 helemaal eens met de stelling (dus ik zie mezelf helemaal als een Nederlander). Een respons van 1 betekent dat de leerlingen het helemaal oneens met de stelling is.

Figuur 4.1: Vraag 46-47- Waarnemen van Nederlandse identiteit

HU, CC & SC	A	W	NW
ziet zelf als NL (gemiddeld)	3,77	2,94	2,32
wordt gezien als NL (gemiddeld)	3,85	3,15	2,33
ziet zelf meer als Nederlander	6,1%	17,6%	27,8%
ziet zelf minder als Nederlander	10,1%	35,3%	22,2%
Respondenten	198	36	17

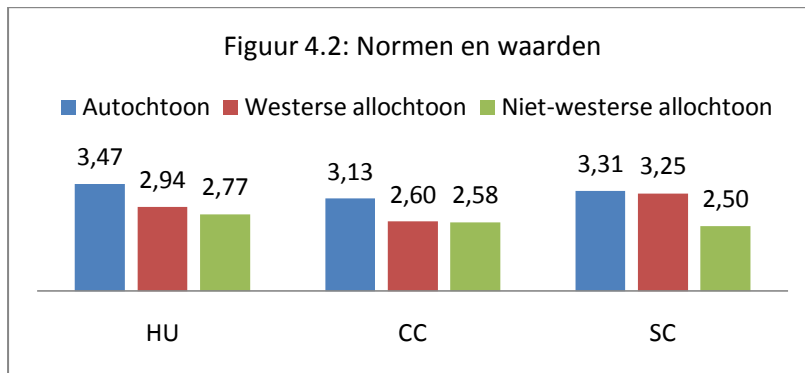
Ten eerste is het zo dat de gemiddelde respons op beide vragen hoger is bij autochtonen dan bij allochtonen. Niet-westerse allochtonen hebben de laagste gemiddelde score bij beide vragen. Als we dan naar het verschil kijken, kunnen we zien dat 16% van de autochtone leerlingen een verschillend antwoord op beide vragen geeft (of dat ze zichzelf meer als Nederlanders zien dan dat andere leerlingen dat zien, of juist minder). Bij zowel westerse als niet-westerse allochtonen, neemt dit percentage toe tot rond de 50%. Wat wij hieruit kunnen concluderen, is dat er veel meer verwarring is rondom het zich identificeren en het door anderen erkend worden als Nederlander dan bij autochtone leerlingen. De hypothese dat vooral niet-westerse leerlingen zouden aangeven niet erkend te worden, klopt echter niet.

3.4.2 Nederlandse normen en waarden

Bij subvraag 4b (“Vinden leerlingen dat allochtonen zich moeten aanpassen aan Nederlandse normen en waarden?”) hebben wij beantwoord aan de hand van vraag 13 van de enquête: “Allochtone leerlingen moeten zich aanpassen aan de normen en waarden van de Nederlandse cultuur”. Wij hebben gekeken

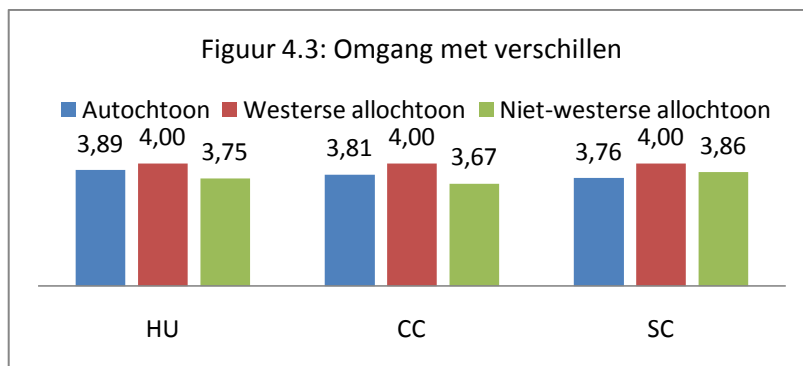
naar de reacties op deze vraag per school en per groep (autochtoon, westerse en niet-westerse allochtoon). De resultaten zijn in figuur 4.2 te zien. Bij deze vraag betekent een antwoord van 4 dat de leerling het met de stelling helemaal eens is. Een respons van 1 betekent helemaal oneens. Net zoals bij eerdere vragen wordt een 2,5 als een neutrale respons gezien.

Vooraf het verschil tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen op alle scholen valt op, waarbij autochtonen steeds boven de 3 zitten gemiddeld terwijl niet-westerse allochtonen veel dichterbij een neutrale respons komen. Op de Hogeschool en het Schoonhovens College is dit verschil tot 98% statistisch significant. Op het Cals College kan het verschil op toeval berust zijn. Wat wij hieruit kunnen concluderen is dat er een bepaalde weerstand is vanuit niet-westerse allochtonen voor het idee dat zij zich aan moeten passen aan de Nederlandse cultuur. Dit verschil is terug te vinden bij leerlingen/studenten op alle drie scholen.

3.4.3 Omgaan met verschillen

Subvraag 4c (“Vinden leerlingen dat allochtone leerlingen anders behandeld moeten worden dan autochtone leerling?”) hebben wij beantwoordt aan de hand van meerdere vragen, maar we hebben een vraag eruit gekozen om in dit artikel te behandelen. Vraag 14 confronteert de leerlingen met de volgende stelling: “Leerlingen die afkomstig zijn uit een ander land moeten met evenveel respect behandeld worden als leerlingen met een Nederlandse achtergrond.” Een reactie van 4 betekent dat de respondent het helemaal eens is met de stellingen. De gemiddelde respons bij deze vraag is vrij hoog, op alle drie scholen en ook bij alle groepen leerlingen (zie figuur 4.3).

3.4.4 Voorlopige conclusies: Waarneming van identiteit

Als we terugblikken op deel vraag 4 “Hoe nemen leerlingen de Nederlandse identiteit waar?”, kunnen we vooral zien dat er voor zowel westerse als niet-westerse leerlingen verwarring blijkt te zijn rondom het zichzelf als een Nederlander zien en het erkend worden als een Nederlander door anderen. Dit is in tegenstelling tot autochtone leerlingen. Ook in reactie tot de stelling “Allochtone leerlingen moeten zich aanpassen aan de normen en waarden van de Nederlandse cultuur” is er een verschil tussen de respons van autochtone en allochtone leerlingen, waarbij er meer weerstand blijkt te zijn voor deze stelling onder vooral niet-westerse allochtone leerlingen. Voor de stelling “Leerlingen die afkomstig zijn uit een ander land moeten met evenveel respect behandeld worden als leerlingen met een Nederlandse achtergrond” is het niet heel verbazingwekkend dat alle leerlingen op alle drie scholen het met de stelling eens zijn. Het is iets wat heel mooi klinkt, maar natuurlijk veel moeilijker is om uit te voeren. Dit hebben wij ook gemerkt in de reacties op andere stellingen die in dit artikel niet aanbod komen, zoals “Allochtone leerlingen zijn agressiever dan autochtone leerlingen” en vragen waarin een vergelijking tussen het christendom en de islam is gemaakt. Bij dit soort vragen springen er voorkeuren uit die laten zien dat het gelijk behandelen van mensen die anders zijn niet altijd zo vanzelfsprekend blijkt te zijn¹³.

Conclusies

Wat onze hoofdvraag betreft, kunnen wij zeggen dat de respondenten etnische discriminatie onderling op school niet als een groot probleem ervaren. Dit hadden wij ook niet verwacht omdat de onderzochte scholen niet als “probleemscholen” bekend zijn, maar het is wel verrassend dat de gemiddelde respons bij de meeste groepen leerlingen zo laag was.

Toch zijn wij erachter gekomen dat discriminatie voorkomt op deze scholen, vooral op basis van accent. Daarbovenop zijn er een aantal reacties bij de overige opmerkingen op de enquêtes die laten zien dat discriminatie op alle drie de scholen in meerdere individuele gevallen voorkomt. Er zijn opmerkingen van respondenten van alle type achtergronden die dit punt illustreren, maar niet-westerse allochtonen leveren de scherpste kritiek: “Discriminatie bestaat wel in Nederland en mensen moeten durven dat te verklaren!” (geschreven door een Marokkaanse student die pas sinds het begin van zijn HBO opleiding in Nederland woont), “Er zijn wel altijd klasgenoten die anders tegen je doen omdat je een allochtoon bent, maar zeggen het niet. Dus aan gedrag merk ik soms wel dat ze anders omgaan en praten met allochtonen. . .” (geschreven door een studente uit Afghanistan), en “De meeste scholen hebben te maken met discriminatie, maar vaak wordt dat niet opgemerkt behalve door degenen die gediscrimineerd worden” (geschreven door een Afgaanse studente). Dus hoewel de gemiddelde leerling op deze scholen discriminatie blijkbaar niet als een groot probleem ervaart, is er wel een gevoel bij sommige leerlingen dat er gediscrimineerd wordt in hun omgang met andere leerlingen.

¹³ Bijvoorbeeld, 35% van de Hbo'ers is het eens met de stelling “allochtonen leerlingen zijn agressiever”. Op de middelbare school is dit 45%.

Als wij terugblikken op eerder onderzoek naar discriminatie in het onderwijs, kunnen wij de conclusie dat land van herkomst vaak de basis van discriminatie is, nuanceren. Uit ons onderzoek blijkt namelijk dat discriminatie op basis van accent het meest voorkomt op de drie onderzochte scholen.

Er zijn een aantal beperkingen van ons onderzoek. Ten eerste, kan op basis van dit onderzoek geen uitspraak gedaan worden over de situatie op scholen in Utrecht in het algemeen. Dit komt omdat er maar een beperkt aantal scholen is onderzocht; daarnaast zijn er geen “probleemscholen” bij ons onderzoek betrokken. Hoewel wij hier bewust voor hebben gekozen, blijft het nuttig om “probleemscholen” te onderzoeken. Ten tweede, missen wij in zowel eerder onderzoek als dit onderzoek een zoektocht naar oplossingen. Vaak zijn onderzoeken gericht op een beschrijving van het probleem. Terwijl het vastleggen van het probleem heel nuttig is, komen er op deze manier geen veranderingen in de huidige situatie.

Ons onderzoek is op meerdere manieren geschikt om vervolgonderzoek te doen. Onze enquêtes kunnen gebruikt worden op zowel “niet-” als “probleemscholen”. Hiernaast is er ook nog meer uit de data te halen die wij voor dit onderzoek verzameld hebben, zoals de religieuze voorkeur van de leerlingen en hoe ze de Nederlandse taal beschouwen. Verdere analyse hiervan is wenselijk, maar buiten de scope van dit artikel.

Wat de onderwijspraktijk betreft, stellen wij dat discriminatie als onderwerp vaker aan bod moet komen in de klas. In de te voeren discussies met leerlingen is het belangrijk te benadrukken dat autochtonen en allochtonen iets gemeenschappelijk hebben bij het gevoel dat er gediscrimineerd wordt. Dit is iets wat uit onze ervaring niet voorkomt in discussies over discriminatie op school. Een uitgangspunt is dat in sommige gevallen alle groepen leerlingen het gevoel delen, gediscrimineerd te worden op basis van accent, zoals uit ons onderzoek is gebleken. Ook moeten leerkrachten en de schoolleiding bij discriminatie nog zichtbaarder ingrijpen; uit ons onderzoek blijkt namelijk dat leerlingen ervaren dat dit nog niet genoeg gebeurt.

Wij vinden het vooral belangrijk om niet te wachten totdat een school een “probleemschool” wordt. Hoewel leerlingen discriminatie misschien in mindere mate ervaren op bepaalde scholen, blijft het iets waarmee zij in het dagelijks leven geconfronteerd worden. Het ontstaan van een multiculturele samenleving in Nederland draagt een verantwoordelijkheid met zich mee voor degenen die daarvan deel uitmaken; dit geldt vooral in het onderwijs.

Bibliografie

- Amnesty International. (2007). *Aanpak van discriminatie door Nederlandse gemeenten: 443 kansen voor verbetering*. Amsterdam.
- Artikel 1, Hoofdstuk 1 van de Nederlands Grondwet (1983).
- Bureau Discriminatiezaken. (2004). *"Ze zien alleen, wat ze willen zien..." : een onderzoek naar discriminatie onder Haagse jongeren tussen de 12 en 18 jaar*. Den Haag.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2010). *Begrippen allochtoon/autochtoon*. Gevonden 18-06-10: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2010). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari*. Gevonden 18-06-10: <http://statline.cbs.nl/>.
- Deug, F; Ernste, D; Leeuwaarde, M. van; Diepen, I. van. (2009). *Onderzoek naar discriminatie bij de Haagse Hogeschool in opdracht van de Commissie Gelijke Behandeling*. Den Haag.
- Hagendoorn, L. (2001). Experimenting with a national sample: a Dutch survey of prejudice. *Patterns of prejudice*, 35, 4, 19-31.
- NIPO onderzoek. (1999). Leiders minderheden verontrust door opinie Nederlanders over criminaliteit allochtonen "Ik lig wakker van dat volksgevoel". *De Volkskrant*. Gevonden 18-06-10: <http://www.volkskrant.nl/>.
- RADAR. (2005a). *Discriminatie in Zuid-Holland: Provinciale monitor discriminatie 2004*. Rotterdam.
- RADAR. (2005b). *Discriminatie op school : Een belevingsonderzoek*. Rotterdam.